

**Волинський національний університет імені Лесі України
Факультет біології та лісового господарства
Кафедра фізіології людини і тварин**

СИЛАБУС

Нормативного освітнього компонента

Вікова фізіологія з основами гігієни

**підготовки бакалавра
спеціальності 014.02 Середня освіта (Англійська мова і література)
освітньо-професійної програми Середня освіта. Англійська мова**

Луцьк – 2022

Силабус освітнього компонента «**Вікова фізіологія з основами гігієни**» підготовки *БАКАЛАВРА*, галузі знань *01 ОСВІТА / ПЕДАГОГІКА*, спеціальності *014.02 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (АНГЛІЙСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА)*, **освітньо-професійної програми СЕРЕДНЯ ОСВІТА. АНГЛІЙСЬКА МОВА.**

Розробник: Дмитроца Олена Романівна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізіології людини і тварин

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри фізіології людини і тварин, **протокол № 1** від 27.08.2021 р.

Силабус освітнього компонента перезатверджено на засіданні кафедри фізіології людини і тварин, **протокол № 1** від 31.08. 2022 р.

Завідувач кафедри:

доц. Качинська Т.В.

I. Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Денна/заочна форма навчання		
Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна/заочна форми навчання	01 Освіта/Педагогіка, 014.02 Середня освіта (Англійська мова і література) Середня освіта. Англійська мова Бакалавр	Нормативний
Кількість годин/кредитів 90/3		Рік навчання 1-й
		Семестр 2 ий
		Лекції 16/4 год.
		Практичні заняття 18/6 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Самостійна робота 50/70 год.
		Консультації 6/10 год.
		Форма контролю: залік

II. Інформація про викладача

ППП – Дмитроца Олена Романівна

Науковий ступінь – кандидат біологічних наук,

Вчене звання – доцент

Посада – доцент кафедри фізіології людини і тварин.

Контактна інформація – м.т. 0502218285, Dmytroca.Olena@vnu.edu.ua

Комунікація зі здобувачами освіти: електронною поштою, на заняттях згідно розкладу, за графіком консультацій.

Розклад занять розміщено на сайті навчального відділу ВНУ: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Розклад консультацій: Консультації, індивідуальні завдання з навчальної дисципліни бакалаври можуть отримати щопонеділка з 15:00 до 16:00 год.

Дні занять: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. АНОТАЦІЯ

1. Анотація. Силабус освітнього компонента «Вікова фізіологія з основами гігієни» складений відповідно до навчального плану підготовки **БАКАЛАВРА**, галузі знань **01 ОСВІТА / ПЕДАГОГІКА**, спеціальності **014.02 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (АНГЛІЙСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА)**, освітньо-професійної програми **СЕРЕДНЯ ОСВІТА. АНГЛІЙСЬКА МОВА**

Предмет вивчення: особливості життєдіяльності організму у різні періоди онтогенезу, функції органів, систем органів та організму загалом у міру його росту та розвитку, особиста гігієна та збереження здоров'я школярів, підтримання їх високої працездатності.

2. Пререквізити

Освітній компонент базується на знаннях, навичках й уміннях, котрі засвоєнні під час опрацювання шкільних курсів з біології та основ екології, вишівських освітніх компонентів «Вступ до фаху», «Психологія».

Постреквізити

Знання, навички й уміння, котрі отримує здобувач освіти у ході засвоєння курсу «Вікова фізіологія з основами гігієни», стануть необхідною основою для вивчення таких освітніх компонентів, як: Методика виховної роботи, Методика навчання англійської мови в ЗЗСО, Методика навчання німецької/французької мови в ЗЗСО, успішного проходження Психолого-педагогічної практики, Навчально-педагогічної практики, виробничих педагогічних практик.

Мета і завдання освітнього компонента Вікова фізіологія з основами гігієни є професійна підготовка майбутніх педагогів, які повинні отримати ґрунтовні знання про ріст і розвиток людського організму, його специфіку у кожному віковому періоді, а також про гігієнічні вимоги і нормативи, необхідні у роботі вчителя з метою створення оптимальних умов освітнього середовища та забезпечення індивідуального здоров'я школярів.

Завдання освітнього компонента: розглянути особливості життєдіяльності організму в різні періоди онтогенезу, зокрема особливості функціонування кожної системи органів дитини; обґрунтувати гігієнічні вимоги і нормативи, необхідні у роботі вчителя з метою створення індивідуального здоров'я школярів; прищепити гігієнічні навички школярам.

IV. Результати навчання (компетентності).

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність спілкуватися державною мовою (в усній і письмовій формах) на професійному рівні.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області для здійснення професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність вчитися, опановувати нові знання й застосовувати їх у практичних ситуаціях, використовуючи інформацію з різних джерел.

ЗК 9. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, толерантного та взаємоввічливого спілкування з представниками інших професійних груп із дотриманням професійної етики.

Фахові компетентності:

ФК 5. Здатність планувати та організовувати освітній і виховний процес з урахуванням вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, прогнозувати його результати, використовуючи різні види й форми навчальної та пізнавальної діяльності учнів.

ФК 6. Здатність моделювати зміст навчання задля формування в учнів ключових компетентностей, добирати й ефективно використовувати сучасні методики й технології навчання, усвідомлення структури та послідовності етапів уроку, розуміння необхідності планування уроку.

ФК 7. Здатність користуватися наявними та створювати (за потреби) нові навчально-методичні матеріали, зокрема електронні освітні ресурси, використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

ФК 9. Здатність розвивати в учнів критичне мислення та формувати ціннісне ставлення, використовувати стратегії роботи з учнями, які мотивують та сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності.

ФК 10. Здатність підтримувати осіб з особливими освітніми потребами та створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища; обирати освітні технології виховання з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

ФК 11. Здатність організовувати безпечний навчально-виховний процес, пропагувати здоровий спосіб життя; планувати й проводити години класного керівника; організовувати виховні заходи, планувати виховну роботу в позашкільних закладах освіти, оздоровчих таборах.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Осмислює основні завдання педагога-вчителя, який володіє фаховими знаннями і здатен незалежно мислити, відповідально діяти та вирішувати професійні й практичні завдання у галузі освіти / педагогіки, пов'язані з викладанням англійської й німецької/французької мов у закладах загальної середньої освіти для базової школи із застосуванням інноваційних підходів, доцільних методів і технологій зорієнтованого компетентнісного та інтегрованого навчання, виховання і розвитку учнів.

ПРН 2. Вільно спілкується з професійних питань із фахівцями та нефахівцями (в тому числі представниками інших культур) державною та/або іноземними мовами усно й письмово з метою використання їх для організації й управління освітнім процесом.

ПРН 7. Використовує інформаційні та комунікаційні технології для підбору доцільних форм, методів та засобів навчання, відповідно до мети і завдань навчального заняття, вікових та інших індивідуальних особливостей учнів, усвідомлює структури та послідовності етапів уроку, розуміє необхідності планування уроку.

ПРН 13. Здійснює управління процесом виховання; добирає методи й прийоми виховання; застосовує індивідуальну, групову та масову форми виховної роботи; вміє планувати й проводити години класного керівника, виконувати його обов'язки, організовувати виховні заходи, співпрацювати з сім'ями учнів, залучати активну громадськість до процесу виховання, здійснювати виховну роботу в позашкільних закладах освіти, планувати виховну роботу в оздоровчих таборах.

ПРН 14. Здійснює планування та організацію освітнього процесу з урахуванням психологічних і фізіологічних особливостей учнів, їхніх потреб та інтересів, а також специфіки навчального предмету; вміє передбачати труднощі, що можуть виникнути на кожному з етапів уроку та знає шляхи їх вирішення.

ПРН 15. Використовує способи самозбереження психічного здоров'я, конструктивно та безпечно взаємодіє з учасниками освітнього процесу, запобігає конфліктам в освітньому процесі.

ПРН 16. Вміє взаємодіяти, враховуючи культурні та особистісні відмінності співрозмовників, принципи недискримінації й поваги до відмінностей та підходів, визначених цілями сталого розвитку.

ПРН 17. Створює умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища, здійснює педагогічну підтримку осіб з особливими освітніми потребами.

ПРН 18. Дотримується під час навчально-виховного процесу нормативно-правових актів у галузі освіти, рекомендацій зі збереження здоров'я школярів.

ПРН 19. Ефективно організовує освітній процес відповідно до вимог законодавства, застосовує різні види та форми навчально-пізнавальної діяльності учнів, раціонально використовуючи навчальний час; обирає освітні технології виховання відповідно до цілей і завдань сучасної освіти.

V. Структура освітнього компонента

Таблиця 2

Денна/заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Лаб.	Самос. роб.	Конс.	Форма контролю / Бали
<u>Змістовий модуль 1. Фактори та основні закономірності росту та розвитку організму</u>						<u>ДС, Т, ІРС, К-3</u>

Тема 1. Вступ. Значення вікової фізіології та шкільної гігієни. Організм як саморегульована система	4/6	2	-	2/6		
Тема 2. Загальні закономірності росту і розвитку дітей і підлітків	6/6	2	2	2/6		4
Тема 3. Морфо-функціональні та вікові особливості опорно-рухового апарату людини. Профілактика захворювань ОРА	7/10	2/2	2	2/6	1/2	5
Модульна контрольна робота						МКР 15
Разом за змістовим модулем 1	17/22	6/2	4	6/18	1/2	24
<u>Змістовий модуль 2. Розвиток нервової системи та органів чуття. Вища нервова діяльність дітей та підлітків</u>						<u>ДС, Т, ІРС, К-3</u>
Тема 4. Вікові особливості нервової системи	6/8	1	-	4/6	1/2	
Тема 5. Онтогенез сенсорних систем. Профілактика захворювань зорового та слухового аналізаторів.	7/6	1	2	4/6		4
Тема 6. Фізіологія вищої нервової діяльності дітей та підлітків	9/12	2/2	2/2	4/6	1/2	5
Модульна контрольна робота						МКР 15
Разом за змістовим модулем 2	22/26	4/2	4/2	12/18	2/4	24
<u>Змістовий модуль 3. Вікові особливості функціональних систем людини і гігієнічні вимоги, які забезпечують їх нормальний розвиток</u>						<u>ДС, Т, ІРС, К-3</u>
Тема 7. Фізіологічні особливості вегетативних функцій, їх вікові зміни. Вегетативних функцій	13/8	2	4	6/6	1/2	9
Тема 8. Вікові особливості ендокринної системи	7/6	1	-	6/6		
Тема 9. Поняття про здоров'я. Чинники, що визначають здоров'я людини	10/6	1	2/2	6/4	1	4
Модульна контрольна робота						МКР 15
Разом за змістовим модулем 3	30/20	4	6/2	18/16	2/2	28
<u>Змістовий модуль 4. Гігієна навчально-виховного процесу</u>						<u>ДС, Т, ІРС, К-3</u>
Тема 10. Значення гігієни для здоров'я людини. Основи особистої гігієни	5/6	1	-	4/6	-	
Тема 11. Виробничий мікроклімат	7/8	-	2	4/6	1/2	4
Тема 12. Гігієна навчально-виховного процесу. Гігієна праці та відпочинку. Вимоги до навчальних приміщень. Вимоги до друкованої продукції. Гігієнічні	9/8	1	2/2	6/6	-	5

вимоги до закладів загальної загальної середньої освіти (в т.ч. із спеціальною та інклюзивною формою навчання, навчально-реабілітаційні та інклюзивно-ресурсні центри).						
Модульна контрольна робота						МКР 15
Разом за змістовим модулем 4	21/22	2	4/2	14/18	1/2	24
Усього годин	90/90	16/4	18/6	50/70	6/10	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, Т – тести, ІРС – індивідуальна робота студента, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, К-З – кейс-задача

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Підготувати відповіді на такі питання, як:

1. Роль спадковості і середовища у розвитку деяких фізичних і психічних ознак дітей та підлітків. Основні спадкові патології організму.
2. Вікові особливості процесів адаптації організму дітей та підлітків до дії факторів навколишнього середовища.
3. Фізіологія трудових процесів і фізичних вправ.
4. Критерії оцінки шкільної зрілості.
5. Підтримання здорового стану хребта і нормальної постави тіла.
6. Анатомічні деформації стопи.
7. Характеристика причин і ознак травматичних ушкоджень (закритих і відкритих переломів кісток, закритих і відкритих травмах голови, хребта, грудної клітки, живота, тазу, вивихів суглобів, забоїв). Самодопомога і взаємодопомога.
8. Психічне здоров'я дітей та підлітків; фактори, які на нього впливають.
9. Функціональне дозрівання кори і підкіркових структур мозку в різні вікові періоди за даними електрофізіологічних досліджень.
10. Набуті та вроджені вади сенсорних систем та їх профілактика.
11. Особливості розумової працездатності.
12. Розумова і фізична працездатність дитини.
13. Втома, її фізіологічна сутність та діагностика.
14. Перевтома як патологічний стан.
15. Системні неврози дітей шкільного віку. Роль учителя в їх попередженні.
16. Основні поняття системи крові.
17. Види кровотеч, їх причини, ознаки. Невідкладна долікарська допомога. Профілактика кровотеч у дітей і підлітків. Роль вчителя в організації надання першої допомоги.
18. Причини серцево-судинних захворювань. Гігієна серцево-судинної системи. Значення фізичної культури і спорту для нормального розвитку і підвищення витримки серця
19. Механізм вдиху та видиху.
20. Особливості дихання при зміні атмосферного тиску. Поняття про гіпоксію.
21. Порушення харчування. Харчування дітей та підлітків. Захворювання шлунково-кишкового тракту у школярів та їх профілактика.

22. Статевий розвиток дітей та підлітків.
23. Вікові особливості ендокринної регуляції в організмі.
24. Сутність довголіття. Соціальні аспекти здоров'я. Антропогенні зміни в природному середовищі та їх вплив на здоров'я.
25. Електромагнітні поля у виробничому середовищі. Ультрафіолетове та видиме випромінювання. Лазерне випромінювання. Виробничий пил. Ультразвук, інфразвук як виробничі фактори. Гігієнічні основи виробничої вентиляції. Біологічні чинники зовнішнього середовища та профілактика інфекційних захворювань.
26. Харчові отруєння бактеріального і не бактеріального походження. Профілактика захворювань.
27. Види кровотеч, їх причини, ознаки. Невідкладна долікарська допомога. Профілактика кровотеч у дітей і підлітків. Роль вчителя в організації надання першої допомоги
28. Розвиток психічний властивостей особистості у трудовій діяльності. Гігієна праці жінок та підлітків. Гігієна праці осіб старшого віку та інвалідів. Особливості вивчення здоров'я працівників. Засоби індивідуального захисту від шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища.
29. Вища нервова діяльність у ранньому і дошкільному періодах розвитку
30. Фізичне здоров'я, його сутність та сучасні підходи до його кількісної діагностики.
31. Основні фактори зовнішнього середовища, які різко впливають на стан здоров'я людини. Профілактичні заходи, які зменшують ефект негативних факторів довкілля.
32. Основні причини та ознаки отруєнь хімічними речовинами, отрутохімікатами, лікарськими препаратами, грибами, отруйними рослинами і ягодами.
33. Дії вчителя при цих станах, профілактика гострих отруєнь у дітей і учнів. Техніка безпеки в шкільних лабораторіях з хімії та фізики.
34. Медико-біологічні, психологічні та соціально-побутові причини шкідливих звичок. Вплив алкоголю на організм людини. Алкоголізм. Заходи профілактики і принципи лікування алкоголізму.
35. Вплив та механізм дії нікотину на організм людини. Профілактика паління. Наркоманія та токсикоманія: їх види, ознаки і наслідки. Заходи профілактики і принципи лікування наркоманії і токсикоманії. Методичні аспекти профілактики і раннього виявлення шкідливих звичок у дітей.
36. Надання долікарської допомоги при травмах, отруєннях, ураженнях електричним струмом та інших невідкладних станах людини.
37. Документація освітнього процесу зі збереження здоров'я школярів.
38. Організаційні аспекти створення інклюзивних класів у ЗЗСО.
39. Деякі аспекти оцінювання учнів з ООП.
40. Навчання учнів з ООП у випускних класах ЗЗСО.
41. Матеріально-технічне забезпечення, доступність закладу освіти.
42. Українське законодавство та нормативно-правові акти в галузі спеціальної та інклюзивної освіти.
43. Поняття про освітнє, корекційне та інклюзивне середовище.
44. Завдання і зміст корекційно-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного навчання.

VII. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Відвідування занять дає можливість отримати задекларовані загальні та фахові компетентності, вчасно і якісно виконати завдання.

Навчальні досягнення здобувачів освіти з освітнього компонента «Вікова фізіологія з основами гігієни» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності здобувачів освіти здійснюється з урахуванням поточного, проміжного і підсумкового оцінювання та здійснюється згідно [ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти ВНУ імені Лесі Українки](#).

Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача освіти на практичних заняттях (усне опитування, робота в групах, тестовий контроль знань, кейс-задачі), виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Усі види робіт (практичні роботи, їх захист, ІРС, кейс-задачі, які виконує здобувач освіти за визначеною тематикою) обговорюються та захищаються на практичних заняттях. За активність здобувач освіти може отримати до 20% від поточно набраних балів.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичних заняттях, під час виконання самостійної залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань, тестів. Модульний контроль знань здобувачів освіти здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

У форс-мажорних ситуаціях навчання може проходити також в он-лайн формі (за погодженням з деканатом). Вимоги до здобувачів освіти залишаються такими ж.

Академічна доброчесність: виконані завдання здобувачів освіти мають бути їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Із загальними засадами, цінностями, принципами та правилами етичної поведінки учасників освітнього процесу, якими вони повинні керуватися у своїй діяльності, можна ознайомитися у [Кодексі академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки](#)

Неформальна освіта при викладанні дисципліни. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті здійснюється відповідно до [ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки](#) За умови підтвердження, що зміст майстер-класів (семінарів, курсів тощо) відповідає темам освітнього компонента, сертифікати участі в них (або інші підтверджуючі документи) будуть достатньою підставою для зарахування відповідних тем.

Рекомендовані платформи для проходження навчання у неформальній освіті:

Центр Громадського здоров'я МОЗ України <https://portal.phc.org.ua/en/>

Prometheus + <https://prometheus.org.ua/>

Всеосвіта <https://vseosvita.ua/webinar>

UNICEF Ukraine <https://www.unicef.org/ukraine/>

На урок <https://naurok.com.ua/upgrade/kursy-inklyuzyvna-osvita>

Політика щодо дедлайнів та перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (з кожної теми віднімається 0,5 балів від отриманого).

Поточний контроль проводиться у вигляді усного або письмового опитування (2-2,5 бали). Оцінка за кожну виконану практичну роботу (див. табл. 3) включає 2 бали за виконання та оформлення роботи.

Проміжний контроль (модульна контрольна робота) проводиться письмово. Модульний зріз передбачає відкритті питання (3 питання, що включають творче завдання та задачу), які складаються на основі лекційного курсу, практичних робіт і питань, які виносяться на самостійне опрацювання. Правильне роз'яснення кожного завдання оцінюється в 5 балів. Таким чином, максимальна кількість балів, яку студент може отримати за один модульну контрольну роботу – 15 балів (загалом 60 балів за чотири модульні контрольні роботи).

Підсумковий контроль – залік. Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється за результатами поточного й модульного контролю. При цьому завдання із цих видів контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 100 балів включно.

У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажання підвищити рейтинг, здобувач освіти складає залік у формі *усного опитування*. При цьому на залік виноситься 60 балів, а бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Для отримання заліку потрібно набрати не менше 60 балів за 100-бальною шкалою.

Врегулювання конфліктів у навчальному процесі. Здобувачі освіти мають можливість порушити будь-яке питання, яке стосується процедури проведення чи оцінювання контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із [Положенням про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у Волинському національному університеті імені Лесі Українки](#).

VIII. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ (ЗАЛІК)

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 – 81	
67 – 74	
60 – 66	
1 – 59	Незараховано

IX. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. Н. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. К.: ТОВ Видавничий дім „Плеяди”, 2015. 172 с.
2. Вікова фізіологія з основами гігієни: навчальний посібник для самостійної роботи студентів / О. Р. Дмитроца, О. В. Коржик, О. А. Білецька. 2021. 137 с.

3. Вікова фізіологія [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Я. Коцан, С. Є. Швайко, О. Р. Дмитроца. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 376 с.
4. Використання рангової шкали важкості навчальних предметів для гігієнічної оцінки розкладів уроків в 5-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів [http://www.health.gov.ua/www.nsf/16a436f1b0cca21ec22571b300253d46/395c983256d59ed5c225828400319b27/\\$file/inf_lyst_187-2015.pdf](http://www.health.gov.ua/www.nsf/16a436f1b0cca21ec22571b300253d46/395c983256d59ed5c225828400319b27/$file/inf_lyst_187-2015.pdf)
5. Гігієна дітей та підлітків: посібник для студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації / за ред. М. М. Надвального. Одеса: Прес-кур'єр, 2014. 263 с.
6. Дмитроца О. Р., Швайко С. Є. Особливості адаптаційних можливостей серцево-судинної системи молодших школярів в умовах традиційної та нової української школи. *Матеріали Всеукраїнської конференції з міжнародною участю «Медико-біологічні аспекти та мультидисциплінарна інтеграція в концепції здоров'я людини» (з дистанційним під'єднанням навчальних закладів вищої освіти України за допомогою відеоконференц-зв'язку)* (Тернопіль, 9–11 квітня 2020 року).
7. Єфімова С. М. Як зробити школу інклюзивною? Досвід проектної діяльності: метод. посіб. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. 152 с.
8. Інклюзивний клас: асистенти вчителя допомагають учням з особливими освітніми потребами. URL: <https://studway.com.ua/inklyuzivniyklas> / (дата звернення: 15.08.2019).
9. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Тім Лорман, Джоана Блейз, Девід Харві, перекл. з англ., 2013.
10. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення : навчально-методичний посібник / кол. авторів; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
11. Інклюзія [Електрон. ресурс]: коротка версія фільму. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hnbLzK63-Hcë>
12. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
13. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: практичний poradnik / Tetjana Oсадченко. Умань: ВПЦ «Візаві», 2016. 234 с.
14. Основи екології та профілактична медицина: підручник / Д. О. Ластков, І. В. Сергета, О. В. Швидкий, А. Ю. Сергієнко, О. Д. Нужна, Т. В. Михайлова, Т. А. Вихованець, О. О. Лаврік. К.: ВСВ «Медицина», 2017. 472 с.
15. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти <https://eo.gov.ua/2020/12/15/novyj-sanitarnyy-rehlament-dlia-shkil-shchohttps://eo.gov.ua/2020/12/15/novyj-sanitarnyy-rehlament-dlia-shkil-shcho-zminylosia/zminylosia/>
16. Толочик І. Л., Кучерук Є. Ф. Вікова фізіологія і валеологія: навчальний посібник для студентів природничих спеціальних вищих навчальних закладів. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 140 с.
17. Фізичний розвиток дитини: навч. посібник для студентів 3 курсу мед. факультету / О. Г. Іванько, М. В. Пацера, Н. В. Кизима [та ін.]. Запоріжжя: [ЗДМУ], 2013. 65 с.

Х. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет вікової фізіології, зв'язок з іншими біологічними дисциплінами.
2. Методи вивчення вікової фізіології.
3. Значення вікової фізіології для педагогіки, психології.
4. Історичний нарис розвитку зв'язку фізіології з проблемами навчання і виховання дітей та підлітків.
5. Організм людини – єдине ціле. Організм як саморегульована система.
6. Поняття росту і розвитку. Гетерохронність та гармонійність розвитку.
7. Принцип системогенезу та випереджаючого розвитку органів та функціональних систем у дітей та підлітків.
8. Біологічна особливість репродукції людини.
9. Вікова періодизація. Поняття про онтогенез. Найхарактерніші риси різних періодів розвитку людини.
10. Тривалість життя людини.
11. Старіння організму.
12. Критичні періоди онтогенезу.
13. Фізичний та психічний розвиток дітей та підлітків.
14. Реактивність та резистентність організму дітей та підлітків.
15. Акселерація та ретардація розвитку.
16. Вікові особливості процесів адаптації організму дітей та підлітків до дії факторів навколишнього середовища.
17. Шкільна зрілість.
18. Роль руху у фізичному і психічному розвитку дітей.
19. Вікові особливості росту кісток.
20. Вікові і функціональні зміни з'єднань кісток.
21. Вікові особливості хребта.
22. Вікові особливості грудної клітки.
23. Вікові і статеві особливості черепа.
24. Розвиток і вікові особливості скелету кінцівок.
25. Розвиток і вікові особливості м'язів.
26. Розвиток трудової активності і координація рухів.
27. Вікові зміни рухової діяльності та координації рухів.
28. Фізіологія трудових процесів і фізичних вправ.
29. Підтримання здорового стану хребта і нормальної постави тіла.
30. Основні етапи розвитку нервової системи.
31. Онтогенез і анатомо-фізіологічні особливості найважливіших відділів центральної нервової системи.
32. Вікові особливості умовно-рефлекторної діяльності.
33. Координація нервових процесів у дітей та підлітків та її вдосконалення у процесі онтогенезу.
34. Закономірності розвитку психіки і мозку.
35. Функціональне дозрівання кори і підкіркових структур мозку в різні вікові періоди за даними електрофізіологічних досліджень.
36. Роль сенсорної інформації у розвитку дітей та підлітків.
37. Вікові особливості зорового аналізатора.
38. Вікові особливості слухового аналізатора.
39. Вікові особливості смакового аналізатора.
40. Вікові особливості нюхового аналізатора.
41. Вікові особливості вестибулярного аналізатору.
42. Вікові особливості сомато-сенсорної системи.
43. Набуті та вроджені вади сенсорних систем та їх профілактика.
44. Специфічні особливості вищої нервової діяльності людини.

45. Вікові особливості вироблення умовних рефлексів.
46. Зовнішнє гальмування в корі у дітей. Внутрішнє гальмування у дітей.
47. Динамічний стереотип як фізіологічна основа режиму дня.
48. Формування другої сигнальної системи діяльності і розвиток спільної діяльності сигнальних систем в онтогенезі.
49. Фізіологічні механізми емоцій.
50. Розвиток емоцій в постнатальному онтогенезі.
51. Фізіологічні основи мови. Розвиток свідомості.
52. Формування поведінки в онтогенезі.
53. Розвиток механізмів уваги.
54. Розвиток механізмів пам'яті в онтогенезі.
55. Особливості розумової працездатності.
56. Розумова і фізична працездатність дитини.
57. Втома, її фізіологічна сутність та діагностика.
58. Перевтома як паталогічний стан.
59. Вікові особливості циклу «сон-неспання».
60. Характеристика основних вікових етапів розвитку вищої нервової діяльності.
61. Характеристика ВНД дітей та підлітків.
62. Поняття про патологічні зміни вищої нервової діяльності у дітей.
63. Зміни вищої нервової діяльності при дії фармакологічних препаратів і хімічних речовин.
64. Морфо-фізіологічні особливості системи крові.
65. Морфо-фізіологічні особливості системи кровообігу.
66. Морфологічні зміни серцево-судинної системи на ранніх етапах онтогенезу.
67. Анатомо-фізіологічні особливості органів дихання в онтогенезі.
68. Механізм першого вдиху новонародженого.
69. Вікові особливості системи травлення.
70. Вікові особливості обміну речовин та енергії.
71. Особливості організації харчування дітей.
72. Вікові особливості терморегуляції.
73. Вікові особливості органів виділення.
74. Розвиток ендокринних залоз.
75. Фізіологічне значення залоз внутрішньої секреції та їх розвиток у процесі онтогенезу.
76. Вікові особливості гіпофізу, щитоподібних залоз.
77. Вікові особливості паращитовидних залоз та наднирників.
78. Вікові особливості епіфізу та статевих залоз.
79. Вікові особливості нейрогуморальної регуляції.
80. Роль процесів регуляції у пристосуванні організму у різні вікові періоди.
81. Основні спадкові патології організму. Фізичний та психічний розвиток дітей та підлітків.
82. Здоров'я людини як найвища соціальна цінність.
83. Підтримка здорового стану хребта і нормальної постави тіла. Гігієна фізичного виховання і трудового навчання. Рухова активність і здоров'я людини.
84. Порушення стану нервової системи та їхня профілактика.
85. Вплив стресу на здоров'я людини. Основи психічного та фізичного здоров'я. Біоритми і режим дня.
86. Працездатність учнів різних вікових груп та її зміна у процесі навчальної діяльності.
87. Організація навчально-виховного процесу у школі.
88. Фізіолого-гігієнічні вимоги до занять фізкультурою і спортом. Гігієнічні та педагогічні вимоги до устаткування приміщень навчальних закладів. Гігієнічні вимоги до меблів, якості книжок і наочного приладдя.
89. Методи лікарсько-педагогічного контролю за фізичним розвитком учнів школи.

90. Гігієнічні вимоги до проектування та устаткування приміщень і територій навчальних закладів.
91. Організаційні аспекти створення інклюзивних класів у ЗЗСО.
92. Деякі аспекти оцінювання учнів з ООП.
93. Матеріально-технічне забезпечення, доступність закладу освіти.
94. Українське законодавство та нормативно-правові акти в галузі спеціальної та інклюзивної освіти.
95. Поняття про освітнє, корекційне та інклюзивне середовище.
96. Гігієнічні вимоги до закладів дошкільної та загальної середньої освіти (в т.ч. із спеціальною та інклюзивною формою навчання, навчально-реабілітаційні та інклюзивно-ресурсні центри).